

Др. Бранко Перуничич

Град Ваљево и његово управно подручје 1815—1915

Међуопштински историјски архив—Ваљево, 1973.

Основни циљ ове збирке је да објави документа која дају значајне податке из прошлости Ваљева и његовог ширег подручја. Поред тога, оваква збирка докумената пружа могућност не само научним радницима него и много ширем кругу људи да се на историјским изворима непосредније упознају с историјским збивањима и појавама. То су само неки разлози, а има их свакако више, што смо са великим интересовањем очекивали излазак из штампе ове публикације.

Документа је одабрао, написао предговор, речник страних и мање познатих речи, као и регистар места и географских појмова др Бранко Перуничич, научни сарадник САН-у из Београда. Збирка садржи обиље података о политичком, економском и културном развоју ваљевског подручја од почетка другог устанка па све до 1915. године. У опширном предговору писца — приређивача ове збирке, који је истраживачки обрађен, дат је прилично документовано историјски развој Ваљева у прошлом веку.

Према др Перуничичу, име Ваљева, града на реци Колубари, постало је у време кад је народ овог краја превасходно живео од сточарства: када су на обронцима Повлена, Маљена, Цера, Медведника и Јабланика гајена огромна стада оваца и коза. У то доба из сточарства су подмириване потребе домаћинства у оделу, обући и храни. Од великих количина вуне добијало се сукно у домаћој радности, које је затим ношено на даљу обраду — **ВАЉАЊЕ, У ВАЉАЛИЦАМА НА РЕЦИ КОЛУБАРИ И ГРАЦУ**. Ту где је данас град Ва-

љево, било је на овим рекама мноштво ваљалица које су ваљале сукно преко целе године. Њихови власници — ваљаричари, постајали су имућни људи и од тога иметка градили себи куће недалеко од својих ваљалица. Тако се временом на том простору формирало прво насеље, а доцније чаршија и град. Као што се види, ваљалице нису биле само основа за постанак ваљевског насеља, него исто тако генеза његовог имена.

Велику вредност у књизи има објављена меморијална грађа о првом српском устанку. На тражење Руске академије наука да се прикупе подаци о заједничким ратовима Срба и Руса против Турака од 1806—1813. године, Попечитељство просвете Кнежевине Србије упутило је 26. јула 1841. године распис свим окружним начелствима с налогом, да срески начелници пођу у народ и испитају старе људе о војнама под Караџорџем.

Најбоље податке о првом устанку дао је Петар Јокић, који је 1841. године био члан Суда округа ваљевског. Али, осим Петра, важне податке дали су и Станојло Радовсављевић и Радивоје Стефановић, оба из Обреновца и Лаза Јовановић из села Трлића.

Објављивање ове врсте меморијалне грађе, свакако је допринело да књига добије још већу вредност и њен значај превазиђе уске окви-ре локалне историје.

Интересантне податке о Ваљеву дају Статистички подаци из 1862. и 1877. године.

Године 1862. извршен је детаљан попис свих становника Ваљева и њихове имовине. Овај државни по-

пис представља за науку драгоцен докуменат јер пружа комплетну слику економске и социјалне структуре становништва.

Статистички подаци за Ваљево из 1877. године, дакле петнаест година после предњег пописа, показују импозантан напредак. Те године у општини Ваљево записано је: 745 приватних кућа, 3500 становника, 8 мушких школа, са 201 учеником, 7 учитеља, 3 женске школе са 98 ученика, три учитељице, 290 дућана, 38 механа.

Објављени документи у књизи садрже поуздане податке када су поједине институције, предузећа или друштва оснивана у Ваљеву:

1. Прва женска школа у Ваљеву отворена је 1856. године,
2. Ваљевска пивара отворена је 1860. године,
3. Телеграфски вод доведен први пут у Ваљево и Обреновац 1862. године,
4. Омладинско позориште основано је 1871. године,
5. Ваљевска штедионица отворена је 1871. године,
6. Пијаца варошка у Ваљеву заведена 1879. године,
7. Ваљевска трговачка омладинска организована 1885. године
8. Друштво за помагање уџбских занатлија основано 1888. године,
9. Ваљевско удружење за индустријска предузећа основано је 1891. године,
10. Предузеће за осветлење града основано је 1890. године
11. Прво парно купатило у Ваљеву отворено је 1907. године
12. Ваљевска осморазредна гимназија подигнута је 1906. године.

Прва регулација вароши Ваљева извршена је 1833. године по упутству Милосава Перуничкића, окружног начелника из Чачка. Друга регулација изведена је 1857. године, а потпуно калдрмисање улица 1860. године.

Према попису из 1905. године у Ваљеву је живело 7.241 лице, од чега 4.445 мушких и 2.796 женских.

Објављена документација није ограничена само на Ваљево већ обухвата и доста података о селима ваљевске нахије. Значајне изворе о селима ваљевске нахије пружају подаци о броју домова за 1828. годину. Особит интерес изазива списак општина, села и кућа у округу ваљевском за 1839. годину.

С архивистичког гледишта збирка је урађена по савременим принципима. Обухвата 415 докумената, који су пробрани из разних фондова Архива СР Србије. Документа су сређена врло прегледно, хронолошки — по датумима и годинама. Међутим, да је примењен хронолошко-тематски начин приказивања докумената — прегледност би била свакако већа, али за такве класификације потребно је знатно више времена.

Збирка садржи већи број фотокопија печата, врло интересантних са уметничког гледишта, фотокопију старог Ваљева као и факсимиле неких докумената.

Велики значај ове публикације огледа се и у томе, јер ће објављена документа јасније осветлити многа питања из завичајне историје, а поготову кад се допуне са документима ваљевског Архива добиће се драгоцен материјал за дубље и свестраније проучавање економске, друштвене и културне историје овог краја. Многи од објављених докумената сасвим су нови и досад нису узимани у обзир при испитивању извесних историјских догађаја. Сада смо у ситуацији да према извесним питањима из наше прошлости заузмемо нови став и да на њих бацимо сасвим ново светло. Томе ће, свакако допринети баш овакав рад Архива у Ваљеву, који је почео да систематски објављује историјска документа.

На крају треба рећи, да је ова књига изашла захваљујући материјалној подршци Општине ваљевске и великом разумевању председника општине Десимира Максимовића.

Милорад Митрашиновић